

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ЯЗЫКОВ**

На правах рукописи

ИРАДА АМИН ГЫЗЫ САМЕДОВА

**ФУНКЦИОНАЛЬНО-СТИЛИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ
ТЕКСТОВ РЕЗОЛЮЦИЙ ПО НАГОРНОМУ КАРАБАХУ
В АНГЛОЯЗЫЧНЫХ МАТЕРИАЛАХ**

5708,01 – Германские языки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

диссертации на соискание ученой степени
доктора философии по филологии

Баку – 2012

Работа выполнена на кафедре стилистики и культуры речи английского языка Азербайджанского университета языков.

Научный руководитель: доктор филологических наук, профессор
Мехпара Таят гызы Гаибова

Официальные оппоненты: доктор наук по филологии, доцент
Азиза Гусейн гызы Гаджиева

доктор философии по филологии, доцент
Бегляр Исламхан оглу Гаджиев

Ведущая организация: кафедры филологии английского языка и
истории и грамматики английского языка
Бакинского Славянского Университета

Защита состоится 24/11 2012 г. в _____ часов на заседании
Диссертационного совета Д.02.081 по защите диссертаций на
соискание учёной степени доктора наук и доктора философии в
Азербайджанском университете языков.

Адрес: AZ1014, г. Баку, ул. Рашида Бейбутова, 60

С диссертацией можно ознакомиться в библиотеке
Азербайджанского университета языков.

Автореферат разослан _____ 2012 г.

Учёный секретарь Диссертационного
Совета Д.02.081, доктор философии
по филологии, доцент

Севда Давуд гызы Вагабова

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАБОТЫ

Реферируемое диссертационное исследование посвящено функционально-стилистическому анализу англоязычных текстов резолюций ООН, ОБСЕ и других международных организаций по Нагорному Карабаху.

Актуальность темы диссертации. Исследование в функционально-стилистическом плане англоязычных текстов резолюций по Нагорному Карабаху является одной из актуальных проблем лингвистики текста. Подобный анализ выявляет стилистические возможности языка дипломатических документов, в частности резолюций, дает возможность глубже понять грамматическую структуру и специальную лексику англоязычных текстов резолюций по Нагорному Карабаху. Языковое и стилистическое мастерство составления англоязычных текстов резолюций в полной мере не изучены.

Данной проблеме посвящен ряд исследований: система дипломатического подстиля и ее исследование на уровне текста на материале немецкого языка (Л.Г.Фарафонова, 1977 г.); функционально-структурные особенности дипломатических документов и переписки (О.Н.Пазынич, 2001 г.); функционально-стилистический анализ текстов дипломатической переписки (О.М.Мацько, 2001 г.); дипломатический дискурс в аспекте стратегичности перевода и коммуникации (Т.А.Волкова, 2007 г.).

Однако лингвистический опыт показывает отсутствие специальных исследований, посвященных функционально-стилистическим особенностям англоязычных текстов резолюций по Нагорному Карабаху. Причина внимания, к исследованию в вышеназванном аспекте англоязычных текстов резолюций по Нагорному Карабаху является, с одной стороны, необычность грамматической структуры и специальной лексики, которые представляют значительный интерес для их исследования. В научной литературе отдельно не освещен вопрос функционально-стилевой ориентации, текстовых признаков и лингвистических особенностей англоязычных текстов резолюций как разновидность дипломатического подстиля официально-делового стиля. Не исследованы особенности текстовой архитектоники, морфологические особенности в тесной связи со специальной лексикой и синтаксические средства связи в англоязычных текстах резолюций по Нагорному Карабаху. Растущее требование к стилю дипломатических

документов предполагает необходимость дальнейшей разработки наиболее важных проблем теории текста, в частности функционально-стилистических особенностей англоязычных текстов резолюций по Нагорному Карабаху.

Кроме того, Азербайджанская Республика после приобретения независимости столкнулась с Нагорно-Карабахской проблемой. Нагорно-Карабахская область и прилегающие к ней семь районов Азербайджанской Республики (20% территории) все еще находятся под оккупацией вооруженных сил Республики Армения начиная с 1988 года. В результате были приняты №822, №853, №874 и №884 резолюции Совета безопасности ООН и ряд резолюций ОБСЕ по Нагорному Карабаху. Азербайджанская Республика является светским и демократическим государством и для урегулирования любого конфликта основывается на принципы и нормы Устава ООН и является сторонником мирного урегулирования Нагорно-Карабахского конфликта.

Научная новизна. Изучение функционально-стилистических особенностей англоязычных текстов резолюций по Нагорному Карабаху является первым комплексным исследованием в отечественной лингвистике. Под таким углом зрения англоязычные тексты современных дипломатических документов Азербайджана до сих пор не рассматривались.

Объектом исследования являются тексты резолюций по Нагорному Карабаху на английском языке в функционально-стилистическом аспекте.

Предметом исследования являются грамматические и лексические особенности и выражающие их языковые средства, которые выступают в качестве функционально-стилистических разграничителей англоязычных текстов резолюций по Нагорному Карабаху.

Метод исследования. Сформулированная цель и задачи исследования потребовали широкого использования следующих методов: дефиниционный метод, эксплицирующий конструктивные признаки и особенности англоязычных текстов дипломатических документов; семантический и контекстуальный анализ.

Цель и задачи диссертационного исследования. Цель диссертации заключается в изучении функционально-стилистических особенностей англоязычных текстов резолюций по Нагорному Карабаху. Для достижения поставленной цели были сформулированы следующие задачи:

– выявление специфических особенностей и конструктивных признаков англоязычных текстов дипломатических документов;

– обзор подходов к классификации функциональных стилей, определение функционально-стилевой ориентации и изложение точки зрения на проблему стилевой черты англоязычных текстов резолюций по Нагорному Карабаху;

– анализ лингвостилистических (лексико-семантических, стилистических, морфологических, синтаксических) особенностей англоязычных текстов резолюций по Нагорному Карабаху.

В основу предпринятого исследования положена следующая гипотеза – англоязычные тексты резолюций по Нагорному Карабаху:

– обладают своеобразными текстовыми особенностями и конструктивными признаками;

– как отдельный вид текста, являются по своей функционально-стилевой ориентации жанровой разновидностью дипломатического подстиля официально-делового стиля письменного английского языка;

– обладают первостепенными стилевыми чертами и выражающими их языковыми средствами дипломатического подстиля;

– отличаются языковыми средствами, обеспечивающими стилевые черты на уровне морфологии в тесной связи со специальной лексикой и синтаксиса.

Основные положения, выносимые на защиту, являются:

1. Конструктивные признаки (информативность, целостность, связность и коммуникативная направленность), функции дипломатической коммуникации (функционально-стилевая ориентация) и лингвостилистические особенности образуют комплексную модель анализа англоязычных текстов резолюций по Нагорному Карабаху.

2. При характеристике вышеназванных текстов резолюций по их функционально-стилевой ориентации учитывается не только цель коммуникации (экстралингвистический фактор), но и текстовые и собственно языковые показатели (лингвистический фактор). Цель коммуникации и языковые средства можно сравнить с взаимоотношением стилистических приемов и стилевых черт (психологический фактор).

3. С точки зрения стилевой дифференциации языка англоязычные тексты резолюций по Нагорному Карабаху можно отнести к итоговому жанру дипломатического подстиля, включая признаки делового стиля, которые выявлены на лексическом, морфологическом

и синтаксическом уровнях, являющиеся функционально-стилистическими разграничителями.

Материалом для исследования послужили дипломатические документы, связанные с Азербайджаном и Нагорным Карабахом, размещенные на официальном сайте МИД Азербайджанской Республики и официальных сайтах международных организаций (ООН, ОБСЕ и т.д.) на английском языке и их переводы на русский и азербайджанский языки; пособие по Нагорному Карабаху из Президентской Библиотеки Азербайджанской Республики.

Теоретическая значимость исследования заключается в конкретной разработке функционально-стилистических особенностей англоязычных текстов резолюций по Нагорному Карабаху. В целом, данное исследование может внести значительный вклад в лингвистику текста и в анализ дипломатического подстиля.

Практическая значимость заключается в том, результаты исследования могут быть использованы при прочтении курса стилистики, спецкурса для студентов факультета "Международные отношения", в работе сотрудников МИДа.

Апробация работы. Основные положения диссертации были представлены в докладах на заседаниях кафедры стилистики и культуры речи английского языка Азербайджанского университета языков, республиканских и международных конференциях, а также освещены в 12 научных статьях и тезисах в республике и зарубежом.

Структура работы. Диссертация изложена на 124 страницах машинописного текста и состоит из введения, трех глав, заключения, списков использованной литературы и источников.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ РАБОТЫ

Во введении диссертации обосновываются актуальность, основная цель и задачи работы, объект и предмет исследования, метод исследования, научная новизна, положения, выносимые на защиту, а также практическая ценность и теоретическая значимость, апробация и структура работы.

1 глава – «Теоретические принципы исследования стиля дипломатических документов» – состоит из двух подглав.

Если учесть, что феномен текста заключается в его многоаспектности, то можно предложить и различные трактовки его. Лингвистический опыт показывает, что между учеными нет единства

мнений по этой проблеме (И.Р.Гальперин, А.Греймас, П.Гиро и др.). Принимая во внимание, как нам кажется, оригинальную точку зрения А.Я.Мамедова, в нашей работе мы опираемся на следующую трактовку текста: «Термин «текст» имеет разные назначения. С одной стороны, понятие «текст» используется для определения любого высказывания (дискурса), состоящего из одного или нескольких предложений и содержащего в себе завершенную мысль. С другой стороны, этим термином называются повесть, роман, статья и т.д.»¹ На наш взгляд, такое определение носит общий характер. Принимая гипотезу А.Я.Мамедова, приходим к выводу, что текст обладает свойством целостности и связан с разными видами лексической, логической и грамматической связи², также организован в определенной форме и служит целенаправленной передаче информации.

В данной главе также дается обзор подходов разных ученых к классификации текстов на функциональные стили и их разновидности. Согласно исследованию, одна группа лингвистов признает наличие в системе функционального стиля каких-то общих разновидностей (Е.Ризель, Р.Г.Пиатровский и др.). В их классификацию обычно входят литературный и разговорный стили.³ Другая группа лингвистов затрагивает вопрос о выделении в них подстилей и их жанровых разновидностей (И.Р.Гальперин, И.В.Арнольд, Ю.М.Скребнев и др.). Сравнительное рассмотрение целого ряда классификаций жанровых разновидностей дипломатического подстиля позволяет нам отдать предпочтение классификации В.В.Калужной.⁴ Следовательно, в диссертации на основе комплексного обзора подходов к стилям и их разновидностям было установлено, что тексты резолюций по Нагорному Карабаху можно отнести к итоговому жанру дипломатического подстиля официально-делового стиля английского языка.

В главе обзора также делается попытка формулировать конструктивные признаки и текстовые особенности англоязычных текстов дипломатических документов. Исследование вопроса выявляет необходимость вычленения таких признаков, как информативность,

---

¹ А.У.Мəммədov. Mətn yaranmasında formal əlaqə vasitələrinin sistemi. Bakı: Elm, 2001, s. 7.

² Там же, с. 8.

³ Т.А.Знаменская. Стилистика английского языка. Основы курса. Издание 4-ое. М.: Ком. книга, 2006, с. 71.

⁴ В.В.Калужная. Стиль англоязычных документов Международных организаций. Киев: Наукова Думка, 1982, с. 5.

целостность, связность и коммуникативная направленность.¹

В реферируемой диссертации отстаивается мнение, что информативность текстов заключена в синтаксической, семантической и прагматической организации, а также в соотношении выражающих его языковых средств.² И.Р.Гальперин, говоря об информативности текстов дипломатических документов, отмечает, что «не будет преувеличением сказать, что уже сама форма документа несет информацию, так как говорит в какой-то мере о типе общения и его существе (письмо, соглашение, приказ и т.п.)».³ На наш взгляд, в определениях обоих ученых есть много правильных суждений и поэтому при исследовании информативности англоязычных текстов резолюций по Нагорному Карабаху во внимание были приняты все вышеперечисленные аспекты информативности текста.

Согласно исследованию, следующим конструктивным признаком текстов дипломатических документов считается целостность. Целостность англоязычных текстов резолюций, как и других текстов, заключается в структурной и семантической соотнесенности. Отдельные части текстов дипломатических документов оказываются в той или иной степени связанными.⁴ Для обозначения таких форм связи целесообразно использовать термин *когезия* (от английского *cohesion* – сцепление).⁵

Связность, как еще один конструктивный признак текстов дипломатических документов, ведет к форме, структурной организации дипломатических текстов.⁶ По данному вопросу А.А.Абдуллаев отмечает, что «в предложении не только структурные, но и семантические и коммуникативные аспекты находятся в тесной связи друг с другом».⁷

Собственно коммуникативная направленность является последним конструктивным признаком текстов дипломатических доку-

---

¹ С.Г.Фаталиева. Лексическая единица в составе сложного синтаксического целого: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Баку, 2006, с. 14.

² М.Т.Гаибова. Прагмалингвистический анализ художественного текста. Баку: Азербайджанский университет языков, 1986, с. 5.

³ I.R.Galperin. Stylistics. Moscow: Higher School Publ. House, 1977, p. 328

⁴ И.Р.Гальперин. Текст как объект лингвистического исследования. М.: Изд-во Наука, 1981, с. 54

⁵ Halliday M.A.K., Hasan R. Cohesion in English. London, Longman, 1976, p. 374

⁶ Н.С.Валгина. Теория текста. Учебное пособие. М.: Московский Государственный Университет печати, 2008, с. 22

⁷ Ə.Ə.Abdullayev. Aktual üzvlənmə, mətn və diskurs. Bakı: Zərdabi LTD MMC, 2011, s. 73

ментов. И.Р.Гальперину, говоря о коммуникативности текстов официальных документов, отмечает, что «основной целью данного вида общения является установление условий взаимоотношения двух сторон, например, государство и гражданин, гражданин и гражданин (юрисдикция); два и более государств (пакты, договоры)... и т.д.».¹ Данное высказывание позволяет нам заключить, что резолюции ООН по Нагорному Карабаху были приняты с целью принятия решений по урегулированию конфликта и установлению взаимоотношений между Азербайджаном и Арменией.

Подытоживая все вышесказанное, следует отметить, что взаимосвязь цели коммуникации и языковых средств в реализации можно сравнить с приведенной Е.С.Троянской последовательностью взаимопонимания стилистических приемов и стилистических черт: «Задача (цель) коммуникации (экстралингвистический фактор) – стилистические приемы как средство реализации коммуникативной задачи (лингвистический фактор) – стилевые черты (признаки функционального стиля) как результат целенаправленной коммуникации (психологический фактор)».²

Предметом исследования данной главы также является формулировка первостепенных стилевых черт англоязычных дипломатических документов: логичность, официальность, неэмоциональность, точность.

В понимании М.П.Кульгав, *логичность* – это, во-первых, понятность, во-вторых, логическая спаянность и строгая логическая последовательность изложения, в-третьих, логическое выделение.³ В нашем понимании под логичностью подразумеваются языковые средства, обеспечивающие усложненный синтаксис. Следует принять во внимание тот факт, что текст дипломатического документа – это предложение-текст.⁴ По данному вопросу нельзя не согласиться с мнением А.А.Абдуллаева, который считает, что «сложная (закон-

---

¹ I.R.Galperin. Stylistics. Moscow: Higher School Publ. House, 1977. p. 325

² Е.С.Троянская. К вопросу о технико-стилистических приемах в научной речи. В кн.: Язык научной литературы. М.: Наука, 1975, с. 38; В.В.Калужная. Стиль англоязычных документов Международных организаций. Киев: Наукова Думка, 1982, с. 7

³ М.П.Кульгав. Основные стилевые черты и синтаксические средства их реализации в современной немецкой научно-технической речи: Автореф. дис. ... канд. филолог. наук. М., 1964, с. 45; В.В.Калужная. Стиль англоязычных документов Международных организаций. Киев: Наукова Думка, 1982, с. 8

⁴ И.Р.Гальперин. Текст как объект лингвистического исследования. Москва: 1980, с. 35

ченная) мысль может быть выражена простым предложением, если данное предложение осложнено причастными оборотами, инфинитивами и т.д.».¹ Принимая данное высказывание факт, отметим, что внутри одного абзаца можно выделить несколько сложных синтаксических единиц, в то время как внутри одного сложного синтаксического целого можно выделить несколько абзацев.²

Следующая стилевая черта *официальность* требует наличия определенных стереотипных фраз, устоявшихся выражений, шаблонных оборотов. Исследованный материал свидетельствует о том, что в резолюциях по Нагорному Карабаху стилевая черта *официальность* реализуется на уровне специальной лексики, однако, в тесной связи с морфологией.

Первостепенной стилевой чертой дипломатического стиля, согласно нашему исследованию, также можно назвать *неэмоциональность*. По мнению И.Р.Гальперина, «чрезмерное пользование образными средствами в научной прозе может привести к расшатыванию системы или, иначе говоря, к нарушению норм данного стиля».³ Исследование показало, что начальные слова, которые являются специальной лексикой текстов резолюций, лишены всякой коннотации, употребляются в прямом денотативном значении и являются эмоционально-окрашенными только в данном жанре. В других стилях эти слова приобретают нейтральный тон.

Исследование показало, что не менее важной стилевой чертой дипломатического подстиля является *точность*. Говоря о данной стилевой черте, И.Р.Гальперин отмечает, что «почти каждый официальный документ имеет собственный композиционный рисунок. Пакты и уставы, меморандумы имеют более или менее четкие определенные внешние формы».⁴ Исследованный материал показывает, что собственно стилевая черта точность обеспечивает строгое архитектурное построение и выбор специальных оборотов, шаблонов в текстах резолюций.

Исследование проблемы стилевых черт приводит к заключению о том, что, будучи связанные друг с другом, стилевые черты создают

---

¹ Ə.Ə.Abdullayev. Aktual üzvlənmə, mətn və diskurs. Bakı: Zərdabi LTD MMC, 2011, 19 s.

² K.M.Abdullayev. Azərbaycan dili sintaksisinin nəzəri problemləri. Bakı: Maarif, 1999, 189 s.

³ И.Р.Гальперин. К проблеме дифференциации стилей речи. В кн.: Проблемы современной филологии. М.: Наука, 1965, с. 70.

⁴ I.R.Galperin. Stylistics. Moscow: Higher School Publ. House, 1974, p. 328.

систему стиля, в котором функционируют и реализуются. Реализуясь в англоязычных текстах резолюций, стилевые черты играют важную роль в построении грамматической структуры и специальной лексики.

II глава – «Функционально-стилистические особенности англоязычных текстов резолюций по Нагорному Карабаху на уровне морфологии в тесной связи с лексикой» – тесно связана с первой главой и дает анализ морфологических особенностей англоязычных текстов резолюций по Нагорному Карабаху. Однако внимание здесь будет сосредоточено на морфологических особенностях глагола с учетом тесной связи с грамматикой и лексикой.

Анализ англоязычных текстов резолюций приводит нас к выводу о том, что данный тип документов имеет в этом плане свои особенности. С грамматической точки зрения весь документ представляет собой одно, как правило, длинное предложение. Документ обычно делится на две части: констатирующую и постановляющую.¹ Рассмотрим в этом плане наиболее типичный текст резолюции на примере резолюции 874 Совета Безопасности ООН по Нагорному Карабаху:

The Security Council,

Reaffirming its resolutions 822 (1993) of 30 April 1993 and 853 (1993) of 29 July 1993, and *recalling* the statement read by the President of the Council, on behalf of the Council, on 18 August 1993 (S/26326),

Expressing its serious concern that a continuation of the conflict in and around the Nagorny Karabakh region of the Republic of Azerbaijan, and of the tensions between the Republic of Armenia and the Republic of Azerbaijan, would endanger peace and security in the region,

...

1. Calls upon the parties concerned to make effective and permanent the cease-fire established as a result of the direct contacts undertaken with the assistance of the Government of the Russian Federation in support of the CSCE Minsk Group;

2. Reiterates again its full support for the peace process being pursued within the framework of the CSCE, and for the tireless efforts of the CSCE Minsk Group;

3. Welcomes and commends to the parties the "Adjusted timetable of urgent steps to implement Security Council resolutions 822 (1993) and 853

---

¹ В.В.Калужная. Стиль англоязычных документов Международных организаций. Киев: Наукова Думка, 1982, с. 41.

(1993)" set out on 28 September 1993 at the meeting of the CSCE Minsk Group ...;

4. Expresses the conviction that all other pending questions arising from the conflict and not directly addressed in the "Adjusted timetable" should be ...¹

Как видно из примера, текст резолюции 874 ООН имеет стандартную архитектуру, присущую всем резолюциям ООН и состоит из констатирующей и постановляющей части. В констатирующей части преимущественно употребляется причастный оборот, а в постановляющей части - глагол (сказуемое). Однако анализ текстовой архитектуры показал, что резолюции ОБСЕ по Нагорному Карабаху имеют нестандартную форму, о чем будет сказано позже.

Анализ изданных на английском языке стандартных текстов резолюций по Нагорному Карабаху также показал, что среди других частей речи причастия и прилагательные в констатирующей части и глагол и инфинитив в постановляющей части являются преимущественно неотъемлемой частью морфологии текстов резолюций.

Обратимся к анализируемым текстам и попытаемся разбить употребляемые в них начальные слова в констатирующей части на следующие три основные группы, имеющие соответствия в русском языке: 1) причастия настоящего времени; 2) прилагательные; 3) причастия прошедшего времени с предлогом или без него. Теперь рассмотрим все три группы на конкретных примерах.

1. Начальное слово – причастие настоящего времени: Reaffirming the sovereignty and territorial integrity...² (*вновь подтверждая* суверенитет и территориальную целостность...). Причастие, употребляемое в английском тексте резолюций в качестве начального слова, соответствует в русском языке деепричастному обороту в настоящем времени.

2. Начальное слово – прилагательное или причастие II: Gravely concerned over the serious escalation of the conflict...³ (*глубоко обеспокоен* серьезным нарастанием конфликта ...); Conscious of the threat posed to international peace and security...⁴ (*Осознавая* угрозу

---

¹ www.mfa.gov.az. Resolution 874 (1993) adopted by the Security Council at its 3292nd meeting. 14 October 1993. UN Security Council.

² Там же.

³ www.mfa.gov.az. Resolution 874 (1993) adopted by the Security Council at its 3292nd meeting. 14 October 1993. UN Security Council.

⁴ Resolution 12/21P Organization of Islamic Conference.

международному миру и безопасности...). Деепричастие и прилагательное, употребляемые в английском тексте резолюций в качестве начальных слов, соответствуют в русском языке деепричастным оборотом.

3. Начальное слово – причастия прошедшего времени: Having considered the letter dated 1 October 1993 from the Chairman of the Conference...¹ (*рассмотрев* письмо Председателя Минской конференции Совещания ...). Причастия прошедшего времени, употребляемые в английском тексте резолюций в качестве начальных слов, соответствуют в русском языке деепричастным оборотам прошедшего времени.

Дальнейший анализ морфологических особенностей англоязычных текстов резолюций также показал, что однородные сказуемые и инфинитив во второй части резолюций являются неотъемлемой частью морфологии. Принято считать, что однородное сказуемое в постановляющей части текста резолюции всегда стоит в 3-м л. ед. ч. изъявительного наклонения: 1. Calls upon (просит)...; 2. Reiterates again (вновь подтверждает)...; 3. Welcomes and commends (отмечает с удовлетворением и рекомендует)...; 4. Expresses... (выражает).²

Говоря о роли инфинитива в постановляющей части текста резолюции следует подчеркнуть, что он играет организующую роль и способствует экономному изложению материала. Анализа начальных слов в постановляющей части текста резолюции показал, что начальные фразы представлены ограниченным числом моделей: V+N+inf, V+infl+N+inf2, V+inf, V+дополнительное придаточное предложение, V+N.

Рассмотрим в этом плане выявленные начальные фразы. Как показал анализ начальных фраз в постановляющей части текста резолюции 874 ООН по Нагорному Карабаху, первый и третий абзацы представлены в виде модели V+N+inf: (Calls upon the parties concerned to make... и Welcomes and commends to the parties the "Adjusted timetable of urgent steps to implement); второй абзац представлен в виде модели V+N: (Reiterates again its full support...); модель V+дополнительное придаточное предложение представлена в 6-ом абзаце

---

¹ www.mfa.gov.az. Resolution 874 (1993) adopted by the Security Council at its 3292nd meeting, 14 October 1993. UN Security Council.

² Там же.

резолюции 853 ООН по Нагорному Карабаху: (Concerned that this situation continues to endanger peace and security in the region...¹).

Правильность пониманий положений резолюции зависит от распространения информации в клозах. В постановляющей части важность информации распределяется между инфинитивом и сказуемым, в некоторых случаях более нагруженным оказывается инфинитив, например в клозах V+N+inf и V+inf1+N+inf2. Так, в1-ом (Calls upon the parties concerned to make ...) и 7-ом абзаце (Requests the Secretary-General to respond favourably to an invitation to send a representative...) резолюции 874 ООН по Нагорному Карабаху информативно нагруженным оказываются инфинитивы *to make* и *to respond, to send*. В безинфинитивных клозах информация распределяется между V и N в V+N клозе и в придаточном предложении – в клозе V+придаточное предложение. Так, во 2-ом абзаце резолюции 874 ООН по Нагорному Карабаху (Reiterates again its full support...) информация распределена между глаголом *Reiterates* и существительным *support*.

Эта лексика является специфической по употреблению и характерной для резолюций в плане их отнесения к итоговому жанру, хотя в строгом понимании эти слова не могут рассматриваться как специальные, в силу того, что в других документах, в другой роли эти слова не выполняют функций, осуществляемых ими в документах данного жанра. Есть основания отнести начальные слова к специальным в той функции, которую они выполняют в резолюциях.

Таким образом, начальные слова в констатирующей и постановляющей частях резолюции являются не только неотъемлемой частью морфологии и специальной лексикой, но и играют организующую роль в синтаксической структуре данных текстов.

III глава - «Синтаксические особенности англоязычных текстов резолюций по Нагорному Карабаху» тесно связана с первой и второй главами. Предметом данной главы является анализ экспрессивных возможностей порядка слов, текстовой архитектоники и синтаксической связи между предложениями в англоязычных текстах резолюций по Нагорному Карабаху.

Как было сказано в первой главе, стилевая черта *логичность* обеспечивает синтаксическую четкость текста. Приемами создания

---

¹ www.mfa.gov.az. Resolution 853 (1993) adopted by the Security Council at its 3292nd meeting, 29 July 1993. UN Security Council.

синтаксической четкости в текстах резолюций является композиционная организация текста. Во второй главе уже говорилось о том, что в первую очередь обращает на себя внимание архитектура текстового материала резолюций. Снова рассмотрим типичный текст резолюции 874 Совета Безопасности ООН по Нагорному Карабаху:

The Security Council,

Reaffirming its resolutions 822 (1993) of 30 April 1993 and 853 (1993) of 29 July 1993, and *recalling* the statement read by the President of the Council, on behalf of the Council, on 18 August 1993 (S/26326),

Expressing its serious concern that a continuation of the conflict in and around the Nagorny Karabakh region of the Republic of Azerbaijan, and of the tensions between the Republic of Armenia and the Republic of Azerbaijan, would endanger peace and security in the region,

...

1. Calls upon the parties concerned to make effective and permanent the cease-fire established as a result of the direct contacts undertaken with the assistance of the Government of the Russian Federation in support of the CSCE Minsk Group;

2. Reiterates again its full support for the peace process being pursued within the framework of the CSCE, and for the tireless efforts of the CSCE Minsk Group;

3. Welcomes and commends to the parties the "Adjusted timetable of urgent steps to implement Security Council resolutions 822 (1993) and 853 (1993)" set out on 28 September 1993 at the meeting of the CSCE Minsk Group ...;

4. Expresses the conviction that all other pending questions arising from the conflict and not directly addressed in the "Adjusted timetable" should be ...¹

Первое, что бросается в глаза в данном документе, это текстовый рисунок. Анализ текстовой архитектуры резолюций показал, что в констатирующей и постановляющей частях текста резолюции форма изложения различна. Подлежащее *The Security Council*, как видно из примера, одно на весь документ, ставится на первое место в констатирующей части и больше в тексте не повторяется. Констатирующая часть состоит преимущественно из причастных оборотов: *Reaffirming (подтверждая)...*, *Expressing its serious concern (выражая серьезную*

---

¹ www.mfa.gov.az. Resolution 874 (1993) adopted by the Security Council at its 3292nd meeting, 14 October 1993. UN Security Council.

озабоченность). Постановляющая часть – продолжение констатирующей части – всегда начинается со сказуемого в 3-м л. ед. ч. изъяснительного наклонения: 1. Calls upon (просит)...; 2. Reiterates again (вновь подтверждает)...; 3. Welcomes and commends (отмечает с удовлетворением и рекомендует)...; 4. Expresses... (выражает).

Таким образом, основную роль в композиции текста резолюции играет такой технико-стилистический прием, как жесткое членение. Текст делится, во-первых, на две части (констатирующую и постановляющую); во-вторых, каждая часть делится на абзацы.

Анализ показал, что *абзац* в резолюциях отличается от традиционного (классического) тем, что он есть часть целого (часть предложения) и не является автономной единицей. Однако в синтаксическом плане весь документ представляет собой одно, как правило, длинное предложение, осложненное причастными и деепричастными оборотами.¹

Анализируя англоязычные тексты резолюций по Нагорному Карабаху, мы стали свидетелями того факта, что актуальное членение между абзацами подчиняется иным закономерностям, чем в предложении. Содержание текста резолюции, логически распавшаяся на ряд логических предложений, представленных в виде одного, заставляет переосмыслить характер тема-рематических отношений. Фактически в четвертом абзаце текста резолюции 874 ООН по Нагорно-Карабахскому вопросу мы имеем дело с самостоятельным предложением: Expressing its serious concern that a continuation of the conflict in and around the Nagorny Karabakh region of the Republic of Azerbaijan and the tensions between the Republic of Armenia and the Republic of Azerbaijan would endanger peace and security in the region. В данном абзаце темой является *a continuation of the conflict in and around the Nagorny Karabakh region of the Republic of Azerbaijan and the tensions between the Republic of Armenia and the Republic of Azerbaijan*, а ремой – *would endanger peace and security in the region*.

Дальняя смысловая связь угадывается между отдельными частями резолюции. Если тема в констатирующей части *a continuation of the conflict in and around the Nagorny Karabakh region of the Republic of Azerbaijan and the tensions between the Republic of Armenia and the Republic of Azerbaijan* (продолжение конфликта в Нагорно-Карабахском регионе Азербайджанской Республики и вокруг него и

---

¹ Д.Э.Розенталь. Практическая стилистика русского языка. Москва «Высшая школа», 1974, с. 317.

сохранение напряженности в отношениях между Республикой Арменией и Азербайджанской Республикой), то ремой является *Calls upon the parties concerned to make effective and permanent the cease-fire established as a result of the direct contacts undertaken with the assistance of the Government of the Russian Federation in support of the CSCE Minsk Group* (призывает заинтересованные стороны сделать эффективным и постоянным прекращение огня, установленное в результате прямых контактов, предпринимаемых при содействии правительства Российской Федерации в поддержку Минской группы Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе) в постановляющей части резолюции. Согласно И.Р.Гальперину, собственно это информативная часть текста.¹

Приходим к выводу, что членение на абзацы в тексте резолюций помогает выборочно рассматривать тот или иной пункт, положение.

Анализ текстовой архитектуры резолюций по Нагорному Карабаху показал, что встречаются резолюции, композиционный рисунок которых отличается от стандартного текста. В них может быть только постановляющая часть, ср.:

**Resolution on cultural and social affairs
Putrajaya, Malaysia. 16-17 October 2003**

1. Strongly condemns the barbaric acts committed by the Armenian aggressor in the Republic of Azerbaijan aiming at the total annihilation of the Islamic heritage in the occupied Azeri territories;

2. Vigorously demands the strict and unconditional implementation by the Republic of Armenia of UN Security Council Draft RESOLUTION NO.s nos. 822, 853, 874 and 884...²

Эта схема напоминает, скорее, документ регламентирующего жанра (устав, договор) членением на абзацы-пункты, использованием характерных для этих документов грамматических средств (модального глагола *will* и пассивных конструкций).

Как можно заметить, в абзацах – пунктах преобладают сложные синтаксические целые, что помогает лучшему раскрытию смысла абзаца – пункта. Естественно, что при наличии абзаца – пункта СФЕ

---

¹ И.Р.Гальперин. Текст как объект лингвистического исследования. Москва: 1980, с. 34

² www.mfa.gov.az. Resolution on cultural and social affairs. Putrajaya, Malaysia. 16-17 October 2003 adopted by the tenth session of the Islamic summit conference (Session of "knowledge and morality for the progress of ummah") Putrajaya, Malaysia 20-21 sha'ban 1424h 16-17 October 2003.

не может совпадать с абзацем – пунктом. Это исключается в силу семантической незавершенности подобного абзаца.

Вполне очевидно, что композиционный рисунок резолюций является тем основным техническим приемом, благодаря которому синтаксическая громоздкость текста не мешает четкому изложению материала и восприятию его читателем.

В целом, исследованный материал позволяет заключить, что лексико-грамматические и стилистические особенности англоязычных текстов резолюций по Нагорному Карабаху представляют своеобразный образец итогового жанра дипломатического подстиля официально-делового стиля со стройной системой специфического функционирования всех ее элементов.

В *заключении* резюмированы основные положения исследования и выводы по двум главам, сводящиеся к общему тезису, заключающемуся в том, что при создании стереотипности текстов резолюций немаловажную роль играет выбор как лексических и синтаксических средств, так и определенных словоформ, которые в данном случае стилистически маркированы и могут выступать функционально-стилистическими разграничителями.

Основные положения диссертации отражены в следующих публикациях автора:

1. Некоторые замечания о стиле дипломатических документов // *Elmi Xəbərlər*, ADU, 2006, № 3, s. 93-95
2. Функционально-стилистический анализ лексики дипломатических документов // *Elm və Səmiyyət*, *Elmi məqalələr məcmuəsi*, BSU, 2007, № 1, s. 45-47
3. Композиционные блоки в текстах дипломатических документов и переписки (на материале циркулярной ноты МИД Азербайджана на английском языке) // *Filologiya məsələləri*, *Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu*, Bakı, 2007, № 5, s. 345-350
4. Оценочная лексика в политических договорах Азербайджана // Федерация. Научный журнал о проблемах политики, экономики, социологии и права. Агентство научной печати (АНП). М., 2008, № 4, с. 29-33

5. Сокращение и репрезентация сложных лексических единиц в дипломатических документах различного жанра // Вопросы филологических наук, ООО “Компания спутник+”. М., 2008, № 4 (33), с. 21-24
6. Культура дипломатической речи / Respublika elmi konfrası. Orta və ali məktəblərdə xarici dillərin tədrisinin aktual problemləri, ADU, Bakı, 30-31 oktyabr 2008, s. 194-202
7. Некоторые особенности межкультурной коммуникации в дипломатическом тексте / Ümumilli Lider Heydər Əliyevin Sərəncamı ilə Ali Məktəbimizə Universitet Statusunun Verilməsinin 10 İlliyinə Nəsr Olunmuş Xarici Dillərin Tədrisinin Aktual Problemləri III Respublika Elmi Konfrasının materialları, ADU, 15-17 Aprel 2010 il, s. 80-83
8. Language of Diplomacy in Terms of Verbal Communication Theory (stylistic aspects) / Mədəniyyətlərarası dialoq: Linqvistik, Pedaqoji və Ədəbi Aspektlər. Beynəlxalq Elmi Konfransın materialları, ADU, 25-27 noyabr 2010 il, s. 155
9. О структуре построения текста резолюций / Doktorların və gənc tədqiqatçıların XIV Respublika Elmi Konfrasının Materialları, ADU, 4-5 dekabr 2010 il, s. 173-174
10. О внутритекстовой связи в текстах дипломатических документов / Xarici Dillərin Tədrisinin Aktual Problemləri.IV Respublika Elmi Konfrans, ADU, 18-19 may 2011 il, s. 229-230
11. Понятие о видах цепной синтаксической связи в дипломатических документах (на примере уставов, меморандумов и соглашений) // Вестник, Казахский Национальный Университет имени Аль-Фараби, серия филологическая, Алмааты, №4 (134), 2012, с. 187-189
12. Стилистическая функция невербальных средств в текстах дипломатических документов / Doktorların və gənc tədqiqatçıların XVI Respublika Elmi Konfrasının Materialları. II hissə. Bakı: Müəllim, 2012, s. 149-151

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DİLLƏR UNİVERSİTETİ

Əlyazması hüququnda

İRADƏ AMİN QIZI SƏMƏDOVA

İNGİLİSDİLLİ MATERIALLARDA DAĞLIQ QARABAĞLA
BAĞLI QƏTNAMƏ MƏTNLƏRİNİN FUNKSIONAL-ÜSLUBİ
TƏHLİLİ

5708,01 – German dilləri

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru alimlik dərəcəsi
almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiyanın

A V T O R E F E R A T I

Bakı – 2012

Dissertasiya Azərbaycan Dillər Universitetinin İngilis dilinin üslubiyatı və nitq mədəniyyəti kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər: filologiya elmləri doktoru, professor
Mehparə Tələt qızı Qayıbova

Rəsmi opponentlər: filologiya elmləri doktoru, dosent
Əzizə Hüseyn qızı Hacıyeva

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Bəylər İslamxan oğlu Hacıyev

Aparıcı müəssisə: Bakı Slavyan Universitetinin İngilis
filologiyası və İngilis dilinin tarixi və
qrammatikası kafedrası

Müdafiə _____ 2012-ci ildə saat _____-da Azərbaycan
Dillər Universiteti nəzdində elmlər doktoru və fəlsəfə doktoru elmi
dərəcəsi almaq üçün təqdim olunan dissertasiyaların müdafiəsini keçirən
D.02.081 Dissertasiya Şurasının iclasında keçiriləcəkdir.

Ünvan: AZ 1143, Bakı, R.Behbudov küç., 60.

Dissertasiya ilə Azərbaycan Dillər Universitetinin kitabxanasında
taniş olmaq olar.

Avtoreferat _____ 2012-ci ildə göndərilmişdir.

D.02.081 Dissertasiya Şurasının
elmi katibi, filologiya üzrə
fəlsəfə doktoru, dosent

Sevda Davud qızı Vahabova

İŞİN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Müdafiyə təqdim olunan dissertasiya işi ingilisdilli materiallarda Dağlıq Qarabağla bağlı BMT, ATƏT və digər beynəlxalq təşkilatların qətnamə mətnlərinin funksional-üslubi təhlilinə həsr olunmuşdur.

Mövzunun aktuallığı onunla şərtlənir ki, Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərinin funksional-üslubi planda tədqiqi mətn dilçiliyinin ən aktual problemlərindən biridir. Bu kimi təhlil diplomatik sənədlərin, xüsusilə qətnamələrin üslubi imkanlarını aşkar edir, Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərinin qrammatik strukturunu və xüsusi leksikasını daha dərin dərək etməyə imkan yaradır. İngilisdilli qətnamə mətnlərinin tərtibinin dil və üslubi ustalığı kifayət qədər öyrənilməmişdir.

Bu problemə bir sıra tədqiqatlar həsr olunmuşdur: diplomatik altüslubun sistemi və onun mətn səviyyəsində təhlili alman dili materialı əsasında (L.Q.Farafonova, 1977); diplomatik sənədlər və yazışmanın funksional-struktur xüsusiyyətləri (O.N.Pazınıç, 2001); diplomatik yazışma mətnlərinin funksional-üslubi təhlili (O.M.Matsko, 2001); diplomatik diskurs tərcümə və kommunikasiya strategiyası aspektində (T.A.Volkova, 2007).

Lakin linqvistik təcrübə Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərinin funksional-üslubi xüsusiyyətlərinə həsr edilmiş xüsusi tədqiqatların olmamasını göstərir. Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərinin funksional-üslubi aspektdə tədqiqinə diqqətin yönəlməsinin səbəbi onların tədqiqi üçün xeyli maraq doğuran qrammatik strukturun və xüsusi leksikanın qeyri-adiliyidir. Elmi ədəbiyyatda rəsmi-işgüzar funksional üslubun əsas növü olan diplomatik altüslubuna aid ingilisdilli qətnamələrin funksional-üslubi orientasiyası, mətn əlamətləri və üslubi xüsusiyyətləri hələ öyrənilməmişdir.

Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərin mətn arxitektónikası, onların xüsusi leksika ilə sıx əlaqədə olan morfoloji xüsusiyyətləri və sintaktik birləşdirici vasitələri hələ tədqiq edilməmişdir. Diplomantik altüslubuna artan tələbat mətn nəzəriyyəsinin daha mühüm problemlərinin, xüsusən də, Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərinin funksional-üslubi xüsusiyyətlərinin araşdırılmasının zəruriliyini şərtləndirir.

Bundan başqa, Azərbaycan Respublikası müstəqillik əldə etdikdən sonra Dağlıq Qarabağ problemi ilə üzləşdi. Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ ərazisi və onun ətrafında yerləşən yeddi rayon (ümumilikdə 20% ərazi) hələ də 1988-cu ildən bəri Ermənistan Respublikasının silahlı qüvvələrinin işğalı altındadır. Bunun nəticəsində ATƏT-in bir sıra

qətnamələri və BMT-nin Təhlüləsizlik Şurası tərəfindən Dağlıq Qarabağla bağlı 822, 853, 874 və 884 Nəli qətnamələr qəbul olunmuşdur. Azərbaycan Respublikası dünyavi və demokratik ölkədir. O, hər bir münaqişənin həllində BMT Nizamnaməsinin prinsip və normalarına əsaslanır və Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həllinin tərəfdarıdır.

Tədqiqat işinin elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnləri funksional-üslubi baxımdan ölkə mətn linqvistikasında ilk dəfə olaraq tədqiq edilir. Müasir Azərbaycanın ingilisdilli diplomatik sənədləri bu nöqteyi-nəzərdən indiyə qədər tədqiq edilməmişdir.

Tədqiqatın obyektini Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərinin funksional-üslubi aspektdə tədqiqi təşkil edir.

Tədqiqatın predmeti Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərinin qrammatik və leksik xüsusiyyətlərini və bu mətnlərin funksional-üslubi xüsusiyyətlərini ayırd edən dil vasitələrindən ibarətdir.

Tədqiqatın metodu. Diplomatik sənədlərin ingilisdilli mətnlərinin konstruktiv əlamətlərini və xüsusiyyətlərini izah edən definision metod; semantik və kontekstual təhlildən ibarət metodlar təşkil edir.

Dissertasiya işinin məqsəd və vəzifələri Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərinin funksional-üslubi tədqiqindən ibarətdir. Bu məqsədə uyğun olaraq aşağıdakı vəzifələrin həlli nəzərdə tutulmuşdur:

- diplomatik sənədlərin ingilisdilli mətnlərinin spesifik xüsusiyyətlərini və konstruktiv əlamətlərini aşkar etmək;
- funksional üslubların təsnifatına dair yanaşmaları gözdən keçirmək və Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərinin funksional-üslubi orientasiyasını müəyyənləşdirmək;
- Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərinin linqvo-üslubi (leksik-semantik, üslubi, morfoloji, sintaktik) xüsusiyyətlərini təhlil etmək.

Tədqiqatın fərziyyəsi Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərinin funksional-üslubi təhlili təşkil edir:

- Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnləri özünəməxsus mətn xüsusiyyətlərinə və konstruktiv əlamətlərə malikdir.
- Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnləri ayrıca mətn növü kimi öz funksional-üslubi orientasiyasına görə rəsmi-işgüzar üslubun bir növü olan diplomatik altüslubun yekun janrına aiddir.
- Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnləri diplomatik üslubun əsas cəhətlərini ifadə edən dil vasitələrinə malikdir.
- Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnləri xüsusi leksika ilə sıx əlaqədə olan morfolojiya və sintaksis səviyyəsində üslubi

əlamətlərini təmin edən dil vasitələri ilə fərqlənir.

Müdafiyə təqdim olunan əsas müddəalar:

1. Konstruktiv əlamətlər (informativlik, bütövlük, əlaqəlilik və kommunikativ yönümlülük), diplomatik kommunikasiyanın funksiyaları (funksional-üslubi orientasiya) və linqvo-üslubi xüsusiyyətlər Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərinin təhlilinin kompleks modelini təşkil edir.

2. Adıçəkilən qətnamə mətnlərinin funksional-üslubi orientasiyasının səciyyəvi xüsusiyyətlərini təyin edərkən həm kommunikasiyanın məqsədi (ekstra-linqvistik faktor), həm də mətn və dil göstəriciləri (lingvistik faktor) nəzərə alınır. Kommunikasiyanın məqsədini və dil vasitələrinin qarşılıqlı əlaqəsinin üslubi vasitələr və üslubi cəhətlər arasındakı qarşılıqlı anlaşmada olan ardıcılıq ilə müqayisə etmək olar (psixoloji faktor).

3. Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərinin funksional-üslubi xüsusiyyətləri olan ekstra-linqvistik, linqvistik və psixo-linqvistik faktorlar imkan verir ki, bu mətnlər rəsmi-işgüzar üslubun əlamətlərindən ibarət olan diplomatik üslubun yekun janrı hesab olunsun.

Tədqiqatın materiallarını Azərbaycan Respublikası XİN və beynəlxalq təşkilatların (BMT, ATƏT) rəsmi saytlarında yerləşdirilmiş Dağlıq Qarabağ və Azərbaycanla bağlı ingilisdilli diplomatik sənədlər və onların Rus və Azərbaycan dillərində tərcüməsi; Azərbaycan Respublikası Prezident Kitabxanasının Dağlıq Qarabağla bağlı vəsaitləri təşkil edir.

Tədqiqatın nəzəri əhəmiyyəti Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərinin funksional-üslubi xüsusiyyətlərinin dəqiq işlənməsindən ibarətdir. Ümumilikdə, hazırkı tədqiqat işi mətn dilçiliyini, xüsusən də, diplomatik üslubun təhlilini xeyli zənginləşdirə bilər.

Tədqiqat işinin praktik əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, əldə edilmiş elmi qənaətlərdən ingilis dilində diplomatik yazışmalar vərdişinin mənimsənilməsi üzrə üslubiyyatın nəzəri kurslarında, “Beynəlxalq münasibətlər” fakültəsinin tələbələri üçün xüsusi kursun tədrisi prosesində və XİN-nin əməkdaşları üçün istifadə oluna bilər.

Tədqiqat işinin aprobeiası. Dissertasiyanın əsas müddəaları Azərbaycan Dillər Universitetinin İngilis dilinin üslubiyyatı və nitq mədəniyyəti kafedrasında, respublika və beynəlxalq konfranslarda yerinə yetirilmişdir. Mövzu ilə bağlı respublikada və xaricdə 12 elmi məqalə və tezislər çap olunmuşdur.

Tədqiqatın quruluşu. 120 səhifəlik dissertasiya işi giriş, üç fəsil, nəticə və istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir.

İŞİN ƏSAS MƏZMUNU

Dissertasiyanın “*Giriş*” hissəsində mövzunun aktuallığı əsaslandırılır, tədqiqatın məqsəd və vəzifələri, obyekt və predmeti, elmi və praktik əhəmiyyəti müəyyənləşdirilir, işin tədqiqat metodu və müdafiəyə təqdim edilən əsas müddəaları göstərilir, dissertasiyanın aprobasiyası və quruluşu haqqında məlumat verilir.

“Diplomatik sənədlər üslubunun tədqiqinin nəzəri prinsipləri” adlanan tədqiqat işinin *İfəsli* iki bölmədən ibarətdir.

“Mətn” anlayışı hələ də kifayət qədər tam öyrənilməmişdir. Bir çox dilçilər (İ.R.Qalperin, A.Qreymas, P.Qiro və s.) “mətnin” müxtəlif traktovkalarını (tərifini) təklif edir və tədqiqat aparan alimlər arasında bu problem üzrə fikir birliyinin olmamasını göstərir. Biz işimizdə A.Y.Məmmədovun orijinal fikirini nəzərə alaraq mətnin bu traktovkasına əsaslanırıq: “Bir tərəfdən, “mətn” anlayışı bir və ya bir neçə cümlədən ibarət və özündə bitmiş fikri ehtiva edən hər hansı bir söyləmin (diskursun) müəyyən edilməsi üçün istifadə olunur, digər tərəfdən isə, bu terminə povest, roman, məqalə kimi mətn növləri aiddir.”¹ Fikrimizcə, bu kimi traktovka ümumi mahiyyət daşıyır. Görünür, bu şəkildə izah mətn dilçiliyinin əsasını qoymuş tədqiqatçıların işlərində mətnə yanaşmadan irəli gəlir. A.Y.Məmmədovun mülahizələrini qəbul etməklə yanaşı, belə bir qənaətə gəlirik ki, mətni müxtəlif leksik, məntiqi və qrammatik əlaqələrlə birləşmiş², müəyyən şəkildə təşkil olunmuş və istiqamətlənmiş cümlələrin çoxluğu kimi qiymətləndirmək mümkündür.

Bu fəsildə həmçinin mətnlərin funksional üslublara və onların növlərinin təsnifatına aid müxtəlif alimlərin yanaşmaları gözdən keçirilir. Tədqiqata görə, bir qrup alimlər (E.Rizel, R.Q.Piatrovski və b.) funksional üslub sistemində ümumi növlərin mövcudluğunu söyləyirlər. Onların təsnifatına adətən ədəbi və danışıq dil üslubları daxil edilir.³ Dilçilərin başqa bir qrupu isə (İ.R.Qalperin, Y.M.Skrebnev, V.V.Kalyujnaya və b.) bu sistemin altüslub və janrlara bölünməsinə söyləyir. Beləliklə, V.V.Kalyujnayanın janr təsnifatına əsaslanaraq, Dağlıq Qarabağla bağlı qətnamə mətnləri ingilis dilinin rəsmi-ışğuzar üslubun bir növü olan diplomatik altüslubun yekun

---

¹ A.Y.Məmmədov. Mətn yaranmasında formal əlaqə vasitələrinin sistemi. Bakı: Elm, 2001, s. 7.

² Yənə orada, s. 8.

³ Т.А.Знаменская *Стилистика английского языка. Основы курса. Издание 4-ое. М.: Ком. Книга, 2006, с.71.*

janrına aid olması müəyyən edilmişdir.¹

Bu fəsildə həmçinin ingilisdilli diplomatik sənədlər mətnlərinin konstruktiv əlamətləri və mətn xüsusiyyətlərini təyin etmək cəhdi edilmişdir. Məsələnin tədqiqi informativlik, bütövlük, əlaqəlilik və kommunikativ yönümlülük kimi əlamətləri seçmək zəruriliyini üzə çıxarır.²

Dissertasiyada diplomatik mətnlərin informativliyi sintaktik, semantik və praqmatik təşkilədən, həmçinin onu ifadə edən dil vasitələrinin nisbətindən ibarət olduğu haqda fikir söylənilir.³ Lakin diplomatik sənədlərin mətnlərinin informativliyi dedikdə isə, İ.R.Qalperin qeyd edir ki, “sənədin forması özü informasiya daşıyır – desək, yanılmırıq, çünki sənədin mövcudluğu müəyyən dərəcədə ünsiyyət tipi haqqında məlumat verir.”⁴ Fikrimizcə, hər iki alimin yanaşmalarında eyni dərəcədə bir çox düz mülahizələr vardır. Elə buna görə də, Dağlıq Qarabağla bağlı qətnamə mətnlərin informativliyini tədqiq edərkən bütün yuxarıda adıçəkilən aspektlər nəzərə alınmışdır.

Araşdırmaya əsasən, diplomatik sənədlər mətnin daha bir konstruktiv əlaməti *bütövlükdən* ibarətdir. Diplomatik sənədlər mətninin ayrı-ayrı hissələri bu və ya digər dərəcədə bir-birilə əlaqəlidir.⁵ Belə əlaqə formalarının ifadəsi üçün *koheziya* terminindən (ingiliscə *cohesion* – birləşdirici) istifadə etmək məqsədəuyğundur.⁶

Diplomatik sənədlər mətnlərinin daha bir konstruktiv əlaməti olan *əlaqəlilik*, diplomatik mətnlərin struktur təşkilini və formasını təmin edir.⁷ Ə.Ə.Abdullayevə görə, cümlədə təkcə struktur deyil, həm də semantik və kommunikativ aspektlər bir-birilə sıx əlaqədədir.⁸ Bu faktorlar adıçəkilən qətnamə mətnlərində nəzər alınmış və tədqiq olunmuşdur.

Nəhayət, diplomatik sənədlər mətnlərinin sonuncu konstruktiv əlaməti onun kommunikativ yönümlülüğüdür. İ.R.Qalperinin fikrincə,

---

¹ В.В.Калужная. Стилль англоязычных документов международных организаций. Киев: Наукова Думка, 1982, с. 5.

² С.Г.Фаталиева. Лексическая единица в составе сложного синтаксического целого: Автореф. дис. ... канд. филолог. наук. Баку, 2006, с. 14.

³ М.Т.Гаибова. Прагмалингвистический анализ художественного текста. Баку: Азербайджанский университет языков, 1986, с. 5.

⁴ I.R.Galperin. Stylistic. Moscow: Higher School Publ. House, 1977, p.328.

⁵ И.Р.Гальперин. Текст как объект лингвистического исследования. М.: Изд-во Наука, 1981, с.54.

⁶ Halliday M.A.K, Hasan R. Cohesion in English. London, Longman, 1976, p.374

⁷ Н.С.Валгина Теория текста. Учебное пособие. М.: Московский Гос. Университет печати, 2008, с.22.

⁸ Ə.Ə.Abdullayev. Aktual üzvlənmə, mətn və diskurs. Bakı: Zərdabi LTD MMC, 2011, s.73.

“ünsiyyətin bu növünün əsas məqsədi iki tərəfin, məsələn, dövlət və vətəndaşın, vətəndaş və vətəndaşın (yurisdiksiya); cəmiyyət və onun üzvlərinin (status və qanun); iki və daha artıq dövlətin (paktlar, müqavilələr) və s. qarşılıqlı münasibəti şərtlərinin yaradılmasıdır.¹ Bu mülahizədən belə bir qənaətə gəlirik ki, Dağlıq Qarabağla bağlı qətnamələrin qəbul edilməsinin əsas məqsədi Dağlıq Qarabağ münasibətini həll etmək və Azərbaycanla və Ermənistan arasında qarşılıqlı münasibətləri bərpa etməkdir.

Yuxarıda deyilənlərin hamısını ümumiləşdirərək qeyd etməliyik ki, E.S.Troyanskaya görə, kommunikasiyanın məqsədini və dil vasitələrinin qarşılıqlı əlaqəsinin üslubi vasitələr və üslubi cəhətlər (məntiqilik, rəsmilik, qeyri-emosionallıq və dəqiqlik) arasındakı ardıcılıq ilə müqayisə etmək olar. Kommunikasiyanın məqsədi (ekstra-lingvistik faktor) – kommunikativ vəzifələrin həyata keçirilməsi vasitəsi kimi üslubi vasitələr (lingvistik faktor) və üslubi cəhətlərdən (psixoloji faktor) ibarətdir.”²

Bu fəslin predmeti həmçinin ingilisdilli diplomatik sənədlərin əsas üslubi cəhətlərinin (məntiqilik, rəsmilik, qeyri-emosionallıq və dəqiqlik) tədqiqindən ibarətdir.

M.P.Kulqavın fikrincə, *məntiqilik* birincisi anlaşıqlıqdır, ikincisi məntiqi birikmə və fikrin ciddi məntiqi ardıcılığı, üçüncüsü isə məntiqi ayrılıqdır.³ Zənnimizcə, məntiqiliyi təmin edən dil vasitələri diplomatik sənədlər mətnlərinin mürəkkəb sintaksisini təşkil edir. Vacib bir faktı da qeyd edək ki, İ.R.Qalperina görə, qrammatik struktur baxımdan diplomatik sənədin mətni – cümlə-mətnidir.⁴ Bu məsələ ilə bağlı Ə.Ə.Abdullayevin mülahizəsi ilə razılaşmamaq mümkün deyil. O hesab edir ki, mürəkkəb (bitmiş) fikir feli sifət tərkibləri, cərund, məsdər və s. mürəkkəbləşən sadə cümlələrlə də ifadə oluna bilər.⁵ Bu mülahizələri qəbul etməklə yanaşı, demək olar ki, bir abzasın tərkibində bir neçə mürəkkəb sintaktik vahidi ayırmaq mümkündür, eyni zamanda, bir mürəkkəb sintaktik vahidin

---

¹ I.R.Galperin. Stylistic. Moscow: Higher School Publ. House, 1977, p.325.

² E.C.Троянская. К вопросу о технико-стилистических приемах в научной речи. В кн.: Язык научной литературы. М.: Наука, 1975, с. 38; В.В.Каложная. Стиль англоязычных документов международных организаций. Киев: Наукова Думка, 1982, с. 7

³ М.П.Кульгав. Основные стилевые черты и синтаксические средства их реализации в современной немецкой научно-технической речи. Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. М., 1964, с.45; В.В.Каложная. Стиль англоязычных документов международных организаций. Киев: Наукова Думка, 1982, с. 7

⁴ И.Р.Гальперин. Текст как объект лингвистического исследования. М.: 1980, с. 35.

⁵ Ə.Ə.Abdullayev. Aktual üzvlənmə, mətn və diskurs. Bakı: Zərdabi LTD MMC, 2011, s.19.

tərkibində bir neçə abzas iştirak edə bilər.¹

Tədqiqata görə, digər üslubi cəhət *rəsmilik* ifadələrdən, şablon tərkiblərdən və klişelərdən ibarət müəyyən stereotip frazaların mövcudluğunu tələb edir. Tədqiq edilən material sübut edir ki, Dağlıq Qarabağla bağlı qətnamə mətnlərində *rəsmilik* xüsusi leksika və morfolojiya səviyyəsində realizə olunur.

Diplomatik altüslubun əsas üslubi cəhətlərindən biri *qeyri-emosionallığı* da qeyd etmək lazımdır. İ.R.Qalperinin fikrincə, “elmi təhkiyədə obrazlı vasitələrdən həddindən artıq istifadə edilməsi sistemin laxlmasına, başqa sözlə desək, həmin üslubun normalarının pozulmasına gətirib çıxara bilər.”² Təqdidat qətnamələrdə xüsusi leksika hesab edilən başlanğıc sözlərin konnotativ mənadan uzaq olduğunu, lakin denotativ mənada işlənməsini və yalnız bu janrdə emosional çaların olduğunu göstərir. Digər üslublarda bu kimi sözlər neytral üslubda istifadə edilir.

Tədqiqata görə, diplomatik yarımüslubun əhəmiyyəti heç də az olmayan üslubi cəhətlərindən biri də *dəqiqlikdir*. Bu cəhətdən danışarkən, İ.R.Qalperin qeyd deyir: “Hər bir rəsmi sənəd özünəməxsus kompozisiyaya malikdir. Pakt, nizamnamələr, əmrlər və iclas protokolları, kodeks və memorandumlar bu və ya digər müəyyən zahiri formaya malikdir.”³ Tədqiqat *dəqiqliyin* qətnamə mətnlərində ciddi arxetonik quruluşu xüsusi ifadə və şablonları təmin etdiyini sübut edir.

Bu fəsildə üslubi cəhətlərin tədqiqatı belə nəticəyə gəlməyə imkan verir ki, üslubi cəhətlər bir-biri ilə bağlı olaraq funksional fəaliyyətdə olan üslub sistemini yaradır. İngilisdilli qətnamə mətnlərində reallaşan üslubi cəhətlər qrammatik və leksik strukturun yaradılmasında mühüm rol oynayır.

Dissertasiyanın *II fəsl*i – “Xüsusi leksika ilə sıx əlaqədə olan morfoloji səviyyədə Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərinin funksional-üslubi xüsusiyyətləri” adlanır və birinci fəsil ilə sıx bağlıdır. Bu fəslin predmeti Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərində müxtəlif nitq hissələrinin leksika ilə sıx əlaqədə olan morfoloji xüsusiyyətlərin təhlilindən ibarətdir.

İngilisdilli qətnamə mətnlərinin bu sahədə təhlili verilmiş sənədlərin özünəməxsus xüsusiyyətlərə malik olduğu üçün belə qənaətə gəlirik ki, qrammatik cəhətdən bütün sənəd, bir qayda olaraq, uzun bir cümlə

¹ K.M.Abdullayev. Azərbaycan dili sintaksisinin nəzəri problemləri. Bakı: Maarif, 1999, s.189.

² И.Г.Гальперин. К проблеме дифференциации стилей речи. В кн.: Проблемы современной филологии. М.: Наука, 1965, с.70.

³ I.R.Galperin. Stylistic. Moscow: Higher School Publ. House, 1977, p. 328.

şəklində olur. Qətnamə, adətən, iki hissədən ibarətdir: konstataasiya və qərar.¹ İllüstrativ material kimi, BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının Dağlıq Qarabağla bağlı 874Nəli qətnaməsinin mətninə nəzər salaq:

The Security Council,

Reaffirming its resolutions 822 (1993) of 30 April 1993 and 853 (1993) of 29 July 1993, and *recalling* the statement read by the President of the Council, on behalf of the Council, on 18 August 1993 (S/26326),

Expressing its serious concern that a continuation of the conflict in and around the Nagorny Karabakh region of the Republic of Azerbaijan, and of the tensions between the Republic of Armenia and the Republic of Azerbaijan, would endanger peace and security in the region,

...

1. Calls upon the parties concerned to make effective and permanent the cease-fire established as a result of the direct contacts undertaken with the assistance of the Government of the Russian Federation in support of the CSCE Minsk Group;

2. Reiterates again its full support for the peace process being pursued within the framework of the CSCE, and for the tireless efforts of the CSCE Minsk Group;

3. Welcomes and commends to the parties the "Adjusted timetable of urgent steps to implement Security Council resolutions 822 (1993) and 853 (1993)" set out on 28 September 1993 at the meeting of the CSCE Minsk Group ...;

4. Expresses the conviction that all other pending questions arising from the conflict and not directly addressed in the "Adjusted timetable" should be ...²

Misaldan göründüyü kimi, 874Nəli qətnamə mətni BMT qətnamələrinə xas olan standart arxitekonikliyə malikdir. Lakin mətn quruluşunun təhlili ATƏT-in Dağlıq Qarabağla bağlı qətnamələrinin qeyri-standard formaya malik olmasını göstərir, bu haqda sonra danışılacaq.

İngilis dilində nəşr olunmuş Dağlıq Qarabağla bağlı qətnamə mətnlərinin konstataasiya hissəsində feli sifətin və qərar hissəsində həmcins xəbər və məsdərin təhlili göstərir ki, bu mətnlərin morfoloji strukturunun ən vacib hissəsini məhz feli sifət və xəbər təşkil edir.

---

¹ В.В.Калужная. Стиль англоязычных документов международных организаций. Киев: Наукова Думка, 1982, с.41.

² www.mfa.gov.az. Resolution 874 (1993) adopted by the Security Council at its 3292nd meeting, 14 October 1993. UN Security Council.

Tədqiq etdiyimiz mətnlərə nəzər salmaq və onların konstataasiya hissəsində istifadə olunan və rus dilində uyğunluğu olan başlanğıc sözləri üç əsas qrupa bölməyə çalışaq: 1) feli sifət indiki zamanda; 2) sifət; 3) feli sifət keçmiş zamanda sözünü ilə və ya sözünüsüz. Aşağıdakı misallara nəzər salaq.

1. Başlanğıc söz – indiki zaman feli sifət: Reaffirming the sovereignty and territorial integrity...¹ (suverenliyi və ərazi bütövlüyünü bir daha *təsdiq edərək* ...). İngilisdilli mətnə başlanğıc söz qismində istifadə olunan feli sifət (*Reaffirming*) rus dilində indiki zaman feli bağlamaya təsadüf edilir (*вновь подтверждая*...).

2. Başlanğıc söz – feli sifət və ya keçmiş zaman feli sifət: *Gravely concerned* over the serious escalation of the conflict...²(münaqişənin ciddi armasından *dərin narahatçılığını ifadə edərək* ...); *Conscious* of the threat posed to international peace and security...³ (sülh və təhlükəsizliyə təhlükə yarada biləcəyini *dərək edərək*...). İngilisdilli mətnlərdə feli sifət və feli bağlamanın istifadəsi rus dilində feli bağlamaya təsadüf edilir.

3. Başlanğıc söz – keçmiş zaman feli sifət: *Having considered* the letter dated 1 October 1993 from the Chairman of the Conference...⁴ (Minsk konfransının Sədrinin Təhlükəsizlik Şurası Sədrinin adına müraciətlənmiş 1 oktyabr 1993-cü il tarixli məktubunu nəzərdən keçirərək...). İngilisdilli qətnamə mətnində başlanğıc söz qismində istifadə olunan keçmiş zaman feli sifət rus dilində feli bağlamaya təsadüf edir.

İngilisdilli qətnamə mətnlərinin sonrakı təhlili həmçinin ikinci hissədə həmcins xəbər və məsdərin qətnamə morfoloqiyasının ən vacib hissəsi olduğunu göstərir. Hesab edilir ki, qətnamə mətnin qərar hissəsində istifadə olunan həmcins xəbər həmişə xəbər formasının 3-cü şəxsin təkində olur, məsələn: 1. Calls upon (çağırır)...; 2. Reiterates again (yenidən təsdiq edir)...; 3. Welcomes and commends (məmnunluqla qeyd edir və məsləhət görür)...; 4. Expresses... (ifadə edir).

Qətnamə mətninin qərar hissəsində istifadə olunan məsdərin rolu haqda danışarkən qeyd etməliyik, o, təşkil olunma funksiyasını yerinə yetirir və materialın sərfəli şərhinə imkan yaradır. Qətnamə mətninin qərar hissəsində istifadə olunan başlanğıc sözlərin təhlili onların məhdud sayda olan modellərdə tədqiq olunmasını göstərir: V+N+inf, V+infl+N+inf2,

---

¹ www.mfa.gov.az. Resolution 874 (1993) adopted by the Security Council at its 3292nd meeting. 14 October 1993. UN Security Council.

² Yəni orada.

³ www.mfa.gov.az. Resolution 12/21P Organization of Islamic Conference.

⁴ www.mfa.gov.az. Resolution 874 (1993) adopted by the Security Council at its 3292nd meeting. 14 October 1993. UN Security Council.

V+inf, V+tamam budaq cümləsi, V+N.

Bu модельдә əldə etdiyimiz başlanğıc cümlələrə nəzər salaq. BMT-nin 874-cü qətnamə mətninin qərar hissəsinin başlanğıc cümlələrinin təhlili birinci və üçüncü abzasda V+N+inf modelində verildiyini göstərir: Calls upon the parties concerned to make... и Welcomes and commends to the parties the "Adjusted timetable of urgent steps to implement; ikinci abzas V+N modelə uyğun verilmişdir: Reiterates again its full support...; 853-cü qətnamənin altıncı abzası isə V+tamam budaq cümləsi modelinə uyğun verilmişdir: Concerned that this situation continues to endanger peace and security in the region...¹.

Qətnamə hissələrinin düzgün başa düşülməsi cümlələrdə informasiyanın yayılmasından asılıdır. Qərar hissəsində informasiyanın vacibliyi məsdər və xəbər arasında bölünür, bəzi hallarda isə yalnız məsdər daha informativ olur, məsələn V+N+inf и V+infl+N+inf².

Beləliklə, BMT-nin 874-cü qətnaməsinin 1-ci (Calls upon the parties concerned to make ...) və 7-ci (Requests the Secretary-General to respond favourably to an invitation to send a representative...) abzaslarında *to make* və *to respond, to send* məsdərlərinin informativ yüklənməsi hesab olunur. Məsdərsiz cümlələrdə informasiya V+N konstruksiyasında və V+budaq cümləsində V+N arasında bölünür. Beləliklə, BMT-nin 874-cü qətnaməsinin ikinci abzasında (Reiterates again its full support...) informasiya *Reiterates* feli və *support* ismi arasında bölünmüşdür.

Bu leksika istifadəsinə görə xüsusi və sənədlərin yekun janrına görə isə səciyyəvi hesab edilir. Amma bu sözlər başqa sənədlərdə, həmin janra aid funksiyanı yerinə yetirmir. Başlanğıc sözlər xüsusi funksiyanı yalnız qətnamələrdə yerinə yetirdiyini qəti demək mümkündür.

Beləliklə, qətnamənin konstataasiya və qərar hissəsində istifadə olunan başlanğıc sözlər nəinki bu mətnlərin morfoloji və xüsusi leksik strukturunun ən vacib hissəsini təşkil edir, həm də sintaktik strukturun quruluşunda da vacib rol oynayır.

Dissertasiyanın "Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərinin sintaktik xüsusiyyətləri" adlı *III fəsl*i birinci və ikinci fəsilərin davamıdır və burada Dağlıq Qarabağla bağlı ingilisdilli qətnamə mətnlərinin söz sırası, mətn arxitektikasası və cümlələr arasında sintaktik əlaqələrin ekspressiv imkanları təhlil olunur.

Birinci fəsildə deyildiyi kimi, üslubi cəhət *məntiqlik* mətnin sintaktik

---

¹ www.mfa.gov.az. Resolution 853 (1993) adopted by the Security Council at its 3292nd meeting, 29 July 1993. UN Security Council.

dəqiqliyini təmin edir. Qətnamə mətnlərində sintaktik dəqiqliyin yaradılması üsulları mətnin kompozisiya təşkilindən ibarətdir. İlk növbədə diqqəti qətnamə mətninin standart arxitektonikası cəlb edir. İllüstrativ material kimi, yenə BMT Təhlükəsizlik Şurasının Dağlıq Qarabağla bağlı 874 Nöli qətnamə mətninə nəzər salmaq:

The Security Council,

Reaffirming its resolutions 822 (1993) of 30 April 1993 and 853 (1993) of 29 July 1993, and *recalling* the statement read by the President of the Council, on behalf of the Council, on 18 August 1993 (S/26326),

Expressing its serious concern that a continuation of the conflict in and around the Nagorny Karabakh region of the Republic of Azerbaijan, and of the tensions between the Republic of Armenia and the Republic of Azerbaijan, would endanger peace and security in the region,

...

1. Calls upon the parties concerned to make effective and permanent the cease-fire established as a result of the direct contacts undertaken with the assistance of the Government of the Russian Federation in support of the CSCE Minsk Group;

2. Reiterates again its full support for the peace process being pursued within the framework of the CSCE, and for the tireless efforts of the CSCE Minsk Group;

3. Welcomes and commends to the parties the "Adjusted timetable of urgent steps to implement Security Council resolutions 822 (1993) and 853 (1993)" set out on 28 September 1993 at the meeting of the CSCE Minsk Group ...;

4. Expresses the conviction that all other pending questions arising from the conflict and not directly addressed in the "Adjusted timetable" should be ...¹

Bu sənəddə ilk gözə dəyən cəhət mətnin şəklidir. Birinci fəsilə qətnamə mətnlərinin standart arxitektonikliyinə təhlili konstataasiya və qərar hissəsində ifadə formasının müxtəlif olmasını göstərir. Misaldan görüldüyü kimi, mübtədə *The Security Council* bütün sənəddə bir dəfə ишлянир, konstataasiya hissəsində birinci yerdə durur və bir daha təkrar olunmur. Konstataasiya hissəsi əsasən feli sifətdən ibarətdir: *Reaffirming (təsdiq edərək)...*, *Expressing its serious concern (ciddi narahatlığı ifadə edərək)*. Qərar hissə - konstataasiya hissəsinin davamı – həmişə fel formasının 3-cü

---

¹ www.mfa.gov.az. Resolution 874 (1993) adopted by the Security Council at its 3292nd meeting, 14 October 1993. UN Security Council.

şəxsin təkində olan xəbərlə başlayır: 1. Calls upon (xahiş edir)...; 2. Reiterates again (yenidən təstiq edir)...; 3. Welcomes and commends (məmnunluqla qeyd edir və məsləhət görür)...; 4. Expresses... (ifadə edir). Mətn, əvvəla, iki hissəyə bölünür (konstataziya və qərara hissəsi); hər hissə də bir neçə abzasla bölünür. Beləliklə, bu qətnamənin kompozisiyasında texniki üslubi vasitə hesab olunan bölünmə əsas rol oynayır.

Təhlil göstərir ki, qətnamədəki *abzas* ənənəvi mətnlərdən fərqlənir, bütövün bir hissəsidir (cümlənin hissəsidir) və sənədin janr növü səbəbindən əlahiddə vahiddir. Sənəd, adətən, iki hissəyə bölünür: konstataziya və qərar hissələri.¹ Lakin sintaktik planda sənəd bütövlükdə, bir qayda olaraq, feli sifət, feli bağlama tərkiblərində ibarətdir.²

Qətnamənin mətni təhlil olunarkən müşahidə etdik ki, burada aktual üzvlənmə adi cümlədən fərqli olaraq digər qanunauyğunluqlara tabe olur. 874-cü qətnamə mətninin məzmunu, məntiqi olaraq bir neçə *щиссъяу* bölünən bir cümlə şəklində verilərək, həm cümlədə, həm də cümlələr arasında olan tema-remə əlaqəsi haqqında yenidən düşünməyə vadar edir. Faktiki olaraq, qətnamənin dördüncü abzasında biz bir müstəqil cümləyə rast gəlirik: Expressing its serious concern that a continuation of the conflict in and around the Nagorny Karabakh region of the Azerbaijani Republic and the tensions between the Republic of Armenia and the Azerbaijani Republic... would endanger peace and security in the region.

Bu abzasda “a continuation of the conflict in and around the Nagorny Karabakh region of the Azerbaijani Republic” və “the tensions between the Republic of Armenia and the Azerbaijani Republic”- temadır, remə isə – “would endanger peace and security in the region”.

Qətnamənin müxtəlif hissələri uzaq mənalı əlaqə ilə bağlıdır. Əgər konstataziya hissəsində “*a continuation of the conflict in and around the Nagorny Karabakh region of the Azerbaijani Republic*” (Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ regionunda və onun ətrafında münaqişənin davam etdirilməsi) və “*the tensions between the Republic of Armenia and the Azerbaijani Republic*” (Ermənistan Respublikası ilə Azərbaycan Respublikası arasında gərginliyi regionda sülh və təhlükəsizliyə təhlükə yarada biləcəyi ilə əlaqədar dərin narahatçılığını ifadə edərək) - temadır, qərar hissəsində remə - *Calls upon the parties concerned to make effective and*

---

¹ В.В.Калужная. Стиль англоязычных документов Международных организаций. Киев: Наукова Думка, 1982, с.41.

² Д.Э.Розенталь. Практическая стилистика русского языка. Москва: Высшая школа, 1974, с.317.

permanent the cease-fire established as a result of the direct contacts undertaken with the assistance of the Government of the Russian Federation in support of the CSCE Minsk Group (Maraqlı tərəfləri ATƏM-in Minsk qrupuna kömək məqsədilə Rusiya Federasiyası hökumətinin yardımı ilə həyata keçirilən birbaşa əlaqələr nəticəsində əldə edilən atəşkəsi effektiv və daimi etməyə çağırır). Bu da mətnin informativ hissəsini təşkil edir.¹

Nümunə kimi verilmiş mətndə informasiya nisbətən asanlıqla dekodlaşır, çünki mətnin hazırlanmış modeli ikinci dərəcəli, müşayiətedici cəhətdən əsasını fərqləndirməyə əhəmiyyətli dərəcədə kömək edir.²

Belə nəticəyə gəlirik ki, qətnamə mətnində abzas üzvlənmə bu və ya digər punktu, müddəaya ayırı-ayrılıqda baxmağa kömək edir.

Dağlıq Qarabağla bağlı qətnamələrin mətn arxitekonikasının təhlili göstərir ki, standart mətnin kompozisiya şəkildən fərqlənən qətnamələrə rast gəlmək olur. Bu kimi qətnamələr yalnız qərar hissəsindən ibarətdir. Müqayisə edək:

**Resolution on cultural and social affairs
Putrajaya, Malaysia. 16-17 October 2003**

1. Strongly condemns the barbaric acts committed by the Armenian aggressor in the Republic of Azerbaijan aiming at the total annihilation of the Islamic heritage in the occupied Azeri territories;

2. Vigorously demands the strict and unconditional implementation by the Republic of Armenia of UN Security Council Draft RESOLUTION NO.s nos. 822, 853, 874 and 884...³

Bu sxem çox güman ki, nizamlayıcı janra aid sənədləri xatırladır: mətn abzas-punktlara üzvlənir və bu sənədlərə xas olan qrammatik vasitələrdən istifadə edilir (modal fel *will* və felin məchul növü).

Qeyd etmək olar ki, abzas-punktun mənasını daha yaxşı açılmasında kömək edən mürəkkəbləşmiş sintaktik bütövlər üstünlük təşkil edir. Təbii haldır ki, abzas-punkt mürəkkəbləşmiş sintaktik bütövlə üst-üstə düşə bilməz. Çünki bu kimi abzas semantik cəhətdən natamamdır.

Tamamilə aydındır ki, qətnamənin kompozisiya forması elə əsas mexaniki üsul təşkil edir ki, onun sayəsində mətnin sintaktik cəhətdən bö-

---

¹ И.Р.Гальперин. Текст как объект лингвистического исследования. Москва: 1980, с. 34

² Там же, с. 34.

³ www.mfa.gov.az. Resolution on cultural and social affairs. Putrajaya, Malaysia. 16-17 October 2003 adopted by the tenth session of the Islamic summit conference, Putrajaya, Malaysia 20-21 sha'ban 1424h 16-17 October 2003.

yük olması materialın dəqiq ifadəsinə və onun oxucu tərəfindən qavranılmasına mane olmur.

Bütövlükdə, tədqiq edilmiş material belə nəticəyə gəlməyə imkan verir ki, Dağlıq Qarabağla bağlı qətnamə mətnlərinin leksik-qrammatik və üslubi xüsusiyyətləri diplomatik altüslubun özünəməxsus funksionallaşma sisteminə malik qətnamə janrının nümunəsi kimi çıxış edir.

Dissertasiyanın “Nəticə” hissəsində belə elmi qənaət əldə olunmuşdur ki, qətnamə mətnlərinin stereotiplərinin yaranmasında üslubi cəhətdən maralanmış və funksional-üslubi fərqləndirici kimi çıxış edən həm leksik və sintaktik vasitələr, həm də müəyyən söz formaları əhəmiyyətli rol oynayır.

Tədqiqat işinin əsas müddəaları müəllifin çap olunmuş aşağıdakı əsərlərində öz əksini tapmışdır:

1. Некоторые замечания о стиле дипломатических документов // Elmi Xəbərlər, ADU, 2006, № 3, s. 93-95
2. Функционально-стилистический анализ лексики дипломатических документов // Elm və Səmiyyə, Elmi məqalələr məcmuası, BSU, 2007, № 1, s. 45-47
3. Композиционные блоки в текстах дипломатических документов и переписки (на материале циркулярной ноты МИД Азербайджана на английском языке) // Filologiya məsələləri, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Bakı, 2007, № 5, s. 345-350
4. Оценочная лексика в политических договорах Азербайджана // Федерация. Научный журнал о проблемах политики, экономики, социологии и права. Агентство научной печати (АНП). М., 2008, № 4, с. 29-33
5. Сокращение и репрезентация сложных лексических единиц в дипломатических документах различного жанра // Вопросы филологических наук, ООО “Компания спутник +”. М., 2008, № 4 (33), с. 21-24
6. Культура дипломатической речи / Respublika elmi konfrası. Orta və ali məktəblərdə xarici dillərin tədrisinin aktual problemləri, ADU, Bakı, 30-31 oktyabr 2008, s. 194-202
7. Некоторые особенности межкультурной коммуникации в дипломатическом тексте / Ümumilli Lider Heydər Əliyevin Sərəncamı ilə Ali Məktəbimizə Universitet Statusunun Verilməsinin 10

- İllyinə Həsr Olunmuş Xarici Dillərin Tədrisinin Aktual Problemləri III Respublika Elmi Konfransının materialları, ADU, 15-17 Aprel 2010 il, s. 80-86
8. Language of Diplomacy in Terms of Verbal Communication Theory (stylistic aspects) / Mədəniyyətlərəarası dialoq: Linqvistik, Pedaqoji və Ədəbi Aspektlər. Beynəlxalq Elmi Konfransın materialları, ADU, 25-27 noyabr 2010 il, s. 155
9. О структуре построения текста резолюций / Doktorların və gənc tədqiqatçıların XIV Respublika Elmi Konfransının Materialları, ADU, 4-5 dekabr 2010 il, s. 173-174
10. О внутритекстовой связи в текстах дипломатических документов / Xarici Dillərin Tədrisinin Aktual Problemləri.IV Respublika Elmi Konfrans, ADU, 18-19 may 2011 il, s. 229-230
11. Понятие о видах цепной синтаксической связи в дипломатических документах (на примере уставов, меморандумов и соглашений) // Вестник, Казахский Национальный Университет имени Аль-Фараби, серия филологическая, Алмааты, № 4 (134), 2012, с. 187-189
12. Стилистическая функция невербальных средств в текстах дипломатических документов / Doktorların və gənc tədqiqatçıların XVI Respublika Elmi Konfransının Materialları. II hissə. Bakı: Müəllim, 2012, s. 149-151

FUNCTIONAL AND STYLISTIC ANALYSIS OF THE TEXTS
OF RESOLUTIONS ON UPPER KARABAKH
ON THE ENGLISH LANGUAGE MATERIALS

SUMMARY

The thesis addresses the issue of functional and structural features of the English texts of resolutions on Upper-Karabakh. The study is based on a variety of diplomatic texts, such as a resolution, a charter, a memorandum, a protocol.

The structure of the texts as well as the role and distribution of structural components (lexical, grammatical) are examined in terms of style. The constructive features, functional and stylistic orientation of diplomatic texts as well as the English texts of resolutions on Upper Karabakh are demonstrated. The aim of the investigation is also to formulate constructive text features of the English texts of resolutions on Upper Karabakh such as information ability, unity, coherence and communicative orientation. It is also found that the diplomatic documents make use of principal stylistic features - coherence, formality, emotional detachment and clarity. A different combination of these types is a characteristic feature for a specific kind of diplomatic document especially resolutions.

Genre reference and linguistic specificity have a bearing on functional and structural features of the English texts of resolutions on Upper Karabakh.

Resolution is shown to be a specific genre of diplomatic substyle sharing some features with both newspaper and scientific styles.

Чапа имзаланыб: 20.10.2012
Формат: 60x84 1/16. Тираж: 100. Сифариш № 26.

«Мцтярѝм» Няшрийят-Полиграфийа Мяркязи
Бакы, Рясул Рза кцч., 125
тел./факс 596 21 44
e-mail: mutarjim@mail.ru

